

O‘QUVCHILAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA XOR ASARI USTIDA ISHLASH

Xamrayeva Shahnoza

Navoiy davlat universiteti

“Musiqqa ta’limi” yo’nalishi

3-kurs talabasi

E-mail:

Ilmiy rahbar: Xodjabayeva Z. P

Annotatsiya: *Ushbu maqolada xor san’atining ta’lim jarayonidagi ahamiyati va o’quvchilarning tafakkurini rivojlantirishdagi o’rni haqida so’z yuritilib, u orqali o’quvchilarning erkin va ijodiy fikrlashiga qay yo’sinda erisha olish mumkinligi yoritiladi. Xor asarlari ustida ishlash orqali bolalarda musiqiy idrok, eshitish qobiliyati, ijodiy tafakkur va jamoaviy mas’uliyat hissi shakllanishi tahlil qilinadi. Shuningdek, xor mashg’ulotlarining metodik jihatlarini va ularning ta’lim-tarbiyadagi roli haqida so’z boradi.*

Kalit so’zlar: *Xor san’ati, musiqiy tafakkur, jamoaviy ijod, ovoz texnikasi, musiqiy tarbiya, jamoaviy kuylash, ijodiy tafakkur, musiqiy idrok, tahliliy ko’nikmalar.*

Xor san’ati qadimdan insoniyat madaniyatining ajralmas qismi bo’lib kelgan. Jamoaviy kuylash nafaqat badiiy-estetik zavq bag’ishlaydi, balki ijrochilarning tafakkurini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, bolalar va o’quvchilar bilan xor asarlari ustida ishlash ularning nafaqat musiqiy qobiliyatlarini, balki mantiqiy va ijodiy tafakkurini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xor mashg’ulotlari davomida o’quvchilar nafaqat kuylashni o’rganadilar, balki musiqa tuzilishini tushunish, tovush balandligini farqlash, ritm va intonatsiyani his qilish kabi muhim ko’nikmalarga ega bo’ladilar.

Xor asari ustida ishlash o’quvchilar tafakkurini bir necha jihatdan rivojlantiradi. Birinchidan, bu jarayonda ularning eshitish qobiliyati o’sadi. Xor jamoasida har bir ovozning o’z o’rni bo’lib, o’quvchilar o’z partiyasini aniq eshitish va to’g’ri ijro etishni o’rganishlari kerak. Ikkinchidan, jamoaviy kuylash

tafakkurning mantiqiy tomonlarini rivojlantiradi. O‘quvchilar xor asarining tuzilishini o‘rganish orqali ritm, dinamika va ovoz diapazoni bo‘yicha musiqiy tafakkurlarini shakllantiradilar. Xor asarlari ko‘p ovozli bo‘lgani sababli, har bir ishtirokchi o‘z ovozini boshqa partiyalar bilan uyg‘unlashtirishni o‘rganadi, bu esa ularda tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

Xor mashg‘ulotlari shuningdek, o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini oshirishga xizmat qiladi. Ular ijro jarayonida asarning badiiy ma’nosini his qilishga, uning mazmunini tushunishga va hissiyot bilan kuylashga harakat qiladilar. Bu esa musiqaga ongli yondashish va asar ichki tuzilishini tushunish orqali ijodiy tafakkurning rivojlanishiga yordam beradi.

Xor asari ustida ishlash jarayoni o‘quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirish bilan birga, ularning eshitish qobiliyatini ham oshiradi. Musiqiy idrok jarayoni rivojlangan sari bolalar turli ohanglarni farqlash, kuyning emotsional ta’sirini his qilish va ijodiy yondashuvni shakllantirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Xor san’atida o‘z ovozini boshqarish, hamnafaslikni saqlash va intonatsiyani nazorat qilish muhim o‘rin tutadi. O‘quvchilar bu jarayonda faqat individual ravishda emas, balki jamoa sifatida ham ijod qilishni o‘rganadilar.

Xor sozi asosan ikki turli bo‘lib, ularga:

–melodik-gorizontal,soz;

– garmonik-vertikal umumiy xorning sozi kiradi.

Umuman to‘g‘ri intonatsiya qilish va yaxshi ijro texnikasiga ega bo‘lish – xor sozida soxtalik kabi kamchiliklarning oldini oladi va aniq sozga zamin yaratadi.

Bolalar xor jamoasini tashkil etishda:

Xor jamoasida intizomni mustahkamlash, bolalarda ana shu jamoaviy tuyg‘uni tarbiyalash maqsadida jamoa ustavini ishlab chiqish zarurdir. Unga jumladan, qo‘yidagilarni kiritish mumkin:

1.Xor qatnashchisi mashg‘ulotlarga muntazam qatnashishi zarur.

2.Mashg‘ulotlarni faqat uzrli sabablarga ko‘ra qoldirish mumkin.

3.Mashg‘ulotlarga kechikmaslik kerak.

4.Mashg‘ulotlarda faol diqqat-etiborli bo‘lish, maktabda yaxshi va a‘lo baholarga o‘qish talab etiladi. 5.Har bir xor qatnashchisi tashabbuskor va xor san’atining tashviqotchisi bo‘lishi lozim. 6.Xor qatnashchisi qobiliyatli bolalarni jalb eta borib, xor jamoasining muvaffakqiyat qozonishiga munosib hissa qo‘shishi lozim.

Bundan tashqari, xor ijrochiligi o‘quvchilarning muloqot madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Jamoaviy ijro jarayonida har bir ishtirokchi o‘z mas‘uliyatini anglaydi va boshqalar bilan uyg‘unlikda harakat qilishni o‘rganadi. Bu esa ularda nafaqat musiqiy, balki ijtimoiy ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi. Shuningdek, xor asarlari ustida ishlash tafakkurning tahliliy va sintez qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. O‘quvchilar har bir partiyaning ahamiyatini tushunib, uni butun ijroning bir qismi sifatida idrok qilishni o‘rganadilar.

Xor asarlarini o‘rganish jarayonida o‘qituvchi turli metodlardan foydalangan holda, bolalarning qiziqishini oshirish va ularni faollikka undashi muhimdir. Musiqiy didaktik o‘yinlar, turli harakatli mashqlar, ritmik topshiriqlar bolalarning musiqiy tafakkurini shakllantirishda samarali vositalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, xor mashg‘ulotlari jarayonida o‘quvchilarga asar muallifi, uning yozilish tarixi va badiiy mazmuni haqida ma’lumot berish orqali ularning musiqiy madaniyati yanada rivojlantiriladi.

Shunday qilib, xor asarlari ustida ishlash nafaqat bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, balki ularning ijodiy va mantiqiy tafakkurini shakllantirishga, muloqot madaniyatini yuksaltirishga ham xizmat qiladi. Bu esa xor san’atining nafaqat estetik, balki pedagogik ahamiyatini ham tasdiqlaydi.

Xor asarlari ustida ishlash jarayonida pedagoglar turli metodik usullardan foydalanishlari lozim. Xususan, *ovoz mashqlari*, *nafas olish texnikasi* va *artikulyatsiyani* rivojlantirishga qaratilgan mashqlar muhim o‘rin tutadi. Xor rahbari bolalar bilan individual ishlash orqali ularning ovoz imkoniyatlarini to‘g‘ri yo‘naltirishi kerak.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, xor asari ustida ishlash o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Ularning musiqiy idroki, tahliliy va ijodiy tafakkuri, ovoz imkoniyatlari, muloqot madaniyati va jamoada ishlash ko‘nikmalari xor mashg‘ulotlari orqali shakllanadi. Shuning uchun xor san’atini ta’lim jarayonida keng qo‘llash va uning metodikasini doimiy ravishda takomillashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akbarov S. Musiqiy tafakkur asoslari. – Toshkent: Ilm Ziya, 2017. – B. 34–56.
2. Berdiev U. Bolalar xor ijrochiligi metodikasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019. – B. 78–92.
3. Karimova D. Musiqiy didaktika. – Toshkent: Ma’naviyat, 2018. – B. 45–67.
4. O‘rinboyev Sh. Xor san’ati va uning pedagogik asoslari. – Toshkent: Innovatsiya-Ziya, 2021. – B. 88–110.
5. Rajabov A. O‘zbek musiqa tarixi. – Toshkent: Sharq, 2020. – B. 102–120.
6. Sagdullayeva D. Bolalar uchun musiqiy ta’lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2019. – B. 33–54.